

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Харківський політехнічний інститут»

ФІЛОСОФІЯ

Навчальний посібник

За редакцією О. М. Бардіна, М. П. Требіна

Затверджено
редакційно-видавничою
радою університету,
протокол № 2 від 07.12.11 р.

Харків
НТУ «ХПІ»
2 0 1 2

УДК 1(07)
ББК 87я7
Ф56

Автори:

*О. М. Бардін, В. В. Булавіна, Н. Б. Годзь, О. М. Городиська,
С. О. Гусєв, О. Г. Данильян, О. О. Дольська, М. А. Єрмоловський,
Е. А. Кальницький; П. В. Квіткін, І. І. Коваленко, М. С. Курочкіна,
Є. М. Мануйлов, М. В. Смоляга, Сюй Цюаньяо, В. М. Тараненко,
М. П. Требін, Т. О. Чернишова*

Рецензенти:

*В. С. Будко, д-р філос. наук, проф., Харківська національна академія
міського господарства;*

*О. П. Дзьобань, д-р філос. наук, проф., Національна юридична академія
України ім. Я. Мудрого;*

О. К. Чаплигін, д-р філос. наук, проф., Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Філософія : навч. посіб. / О. М. Бардін, В. В. Булавіна, Н. Б. Годзь Ф56 та ін. ; за ред. О. М. Бардіна, М. П. Требіна. - Харків : НТУ «ХПІ», 2012.-432 с.

ISBN 978-966-593-994-8

У посібнику розкриваються складові сучасної системи філософського знання - історії філософії, онтології, гносеології, соціальної філософії. Теоретичні проблеми формулюються відповідно до сучасного етапу розвитку філософської науки, характеризуються через різноманітні підходи з використанням надбань світової та вітчизняної філософської думки, обґрунтовуються авторськими підходами до вирішення багатьох філософських проблем. У процесі вивчення теоретичних питань розглядається вплив філософського знання на формування світоглядно-методологічної парадигми сучасної гуманітарно-технічної еліти.

Для студентів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», студентів і курсантів Військового факультету ім. Верховної Ради України при НТУ «ХПІ».

УДК 1(07)

ББК 87я7

ISBN 978-966-593-994-8

© Бардін О. М., Требін М. П., 2012

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Тема 1. ФІЛОСОФІЯ І ЇЇ РОЛЬ У ЖИТТІ ЛЮДИНИ ТА СУСПІЛЬСТВА.....	4
1.1. Сутність філософського знання.....	4
1.2. Структура і значення філософії.....	18
Тема 2. ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ СВІТОВОГО ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКОГО ПРОЦЕСУ.....	28
2.1. Філософія Стародавнього світу.....	28
2.2. Середньовічна філософія, її специфіка й особливості розвитку.....	45

2.3. Філософія доби Відродження.....	61
2.4. Західноєвропейська філософія Нового часу (XVII-XVIII ст.)	73
2.5. Класична німецька філософія	82
2.6. Становлення некласичної філософії.....	93
2.7. Сучасна західноєвропейська філософія	102
2.8. Українська філософія: традиції та особливості .	126
Тема 3. БУТТЯ І МАТЕРІЯ	151
3.1. Філософський та життєвий сенс проблеми буття. Категорія буття та її специфіка.....	151
3.2. Буття як субстанція. Єдність і багатоманітність буття	154
3.3. Матеріалістичний та ідеалістичний монізм. Матерія та її ат- рибути	157
Тема 4. ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ У ВИМІРАХ ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ.....	171
4.1. Філософське бачення людини: історичний зріз .	171
4.2. Антропосоціогенез: природа людини	175
4.3. Поняття «індивід», «індивідуальність», «особистість» та процес соціалізації людини. Проблема свободи, життя і смерті людини.....	184
Тема 5. СВІДОМІСТЬ.....	192
5.1. Проблема свідомості в філософії.....	192
5.2. Відображення - загальна властивість матерії. Виникнення сві- домості	203
5.3. Суть, структура і функції свідомості.....	213
Тема 6. ВЧЕННЯ ПРО РОЗВИТОК ВСЕСВІТУ	223
6.1. Діалектика: суть поняття, основні принципи та закони	223
6.2. Основні категорії діалектики	231
6.3. Діалектика як загальний метод пізнання та перетворення дійсності	245
6.4. Альтернативні концепції розвитку	248
Тема 7. ПІЗНАННЯ. НАУКОВЕ ПІЗНАННЯ	255
7.1. Пізнання як предмет філософського аналізу.....	255
7.2. Наукове пізнання як вид духовної діяльності і спосіб теорети- чного освоєння світу	294
Тема 8. ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ БУТТЯ СУСПІЛЬСТВА	326
8.1. Поняття «суспільство». Основні моделі соціального	326
8.2. Структура суспільства. Сфери суспільного життя	334
8.3. Зміни суспільства, історичні концепції суспільного розвитку	347
Тема 9. ДУХОВНЕ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА.....	356

9.1. Духовне життя суспільства як сфера суспільної життєдіяльності.....	356
9.2. Суспільна свідомість як фактор формування культури суспільства та особистості	373
Тема 10. ФІЛОСОФІЯ ТЕХНІКИ	389
10.1. Основи знання про техніку як системний феномен	389
10.2. Основні концепції філософії техніки	400
10.3. Інженерно-технічна діяльність в умовах науково-технічної революції	416
ВИСНОВКИ.....	428